

BANK-MOLIYA TIZIMINI ISLOH QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

Husainova Iroda Ibrat Qizi

Shahrisabz pedagogika kolleji o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur ishda bank-moliya tizimini isloh qilishning asosiy yo'nalishlari tahlil qilingan. Xususan, bank sektorining barqarorligini ta'minlash, innovatsion moliyaviy mahsulotlarni joriy etish, regulyativ tizimni takomillashtirish va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan chora-tadbirlar o'rganilgan. Tadqiqot doirasida xalqaro tajribalar tahlili asosida mamlakat bank-moliya tizimini modernizatsiya qilishning optimal yo'nalishlari bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shuningdek, islohotlar jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolar va ularni bartaraf etish usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: Bank-moliya tizimi, islohotlar, innovatsion moliyaviy mahsulotlar, regulyatsiya, iqtisodiy o'sish, barqarorlik, xalqaro tajriba, modernizatsiya.

Kirish: Hozirgi davrda bank-moliya tizimini isloh qilish davlatlarning iqtisodiy siyosatidagi muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Global iqtisodiy inqirozlar, texnologik o'zgarishlar va pandemiya kabi global omillar bank-moliya sektorida barqarorlikni ta'minlash va uning samaradorligini oshirish zaruratini keltirib chiqarmoqda. Ushbu maqolada bank-moliya tizimini isloh qilishning ustuvor yo'nalishlari, xalqaro tajriba va mamlakatimizda amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar keng tahlil qilinadi.

Bank-moliya tizimi iqtisodiyotning qon tomir tizimi sifatida faoliyat ko'rsatib, investitsiyalarni jalb qilish, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va aholi farovonligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ammo, bu sohada yuzaga keladigan muammolar, jumladan, aktivlarning sifatsizligi, kreditlashdagi cheklovlar va raqobatbardoshlikning pastligi uni isloh qilish zaruratini keltirib chiqaradi.

Buning asosiy sabablari quyidagilardan iborat:

1. Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash: Banklarning likvidlik va kapital yetishmovchiligi ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy inqirozlarning asosiy sabablaridan biri hisoblanadi.

2. Moliyaviy xizmatlarning sifatini oshirish: Aholi va biznes subyektlariga ko'rsatilayotgan xizmatlarning yetarlicha zamonaviy emasligi sohani isloh qilishni talab qiladi.

3. Raqamli texnologiyalarni joriy etish: Innovatsion texnologiyalar moliyaviy xizmatlarni soddalashtirish va tezlashtirish imkonini beradi.

Bank-moliya tizimini isloh qilish jarayoni keng qamrovli bo'lib, quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

1. Regulyativ tizimni takomillashtirish

Banklarning faoliyatini tartibga soluvchi regulyativ mexanizmlar modernizatsiya qilinishi lozim. Xalqaro standartlarga moslashish va milliy qonunchilikni moslashtirish moliyaviy barqarorlikni ta'minlashning muhim omillaridan biridir. Basel III talablariga muvofiq, kapital va likvidlik darajalarini oshirish banklarning xavflarni boshqarish imkoniyatlarini kengaytiradi.

2. Moliyaviy xizmatlarning raqamlashtirilishi

Raqamli texnologiyalarni bank-moliya tizimiga joriy etish nafaqat xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi, balki xarajatlarni qisqartirishga va mijozlar bazasini kengaytirishga yordam beradi. Raqamli banking, fintech kompaniyalari va blockchain texnologiyalaridan foydalanish ushbu sohadagi inqilobiy o'zgarishlarning asosi bo'lib xizmat qiladi.

3. Moliyaviy inklyuziyani ta'minlash

Jamiyatning barcha qatlamlariga, jumladan, qishloq hududlaridagi aholiga moliyaviy xizmatlarni taqdim etish muhim vazifa hisoblanadi. Bu orqali iqtisodiyotning noformal sektori qisqaradi va umumiy farovonlik oshadi.

4. Xalqaro tajriba va hamkorlikni kengaytirish

Bank-moliya tizimini rivojlantirishda xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlik qilish, ilg'or tajribalarni o'rganish va ularni milliy sharoitlarga moslashtirish katta ahamiyatga ega. Xususan, rivojlangan davlatlarning islohotlar tajribasidan foydalanish orqali mamlakat iqtisodiyotiga sarmoya jalb qilish imkoniyati oshadi.

5. Moliyaviy barqarorlikni oshirish

Bank tizimida xavflarni boshqarish tizimini takomillashtirish va audit jarayonlarini kuchaytirish orqali barqarorlikni ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, banklarning kredit portfelidagi xavfli aktivlar ulushini kamaytirish ham dolzarb vazifalardan biridir. O'zbekiston Respublikasi misolida bank-moliya tizimini isloh qilish bo'yicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar alohida e'tiborga loyiq. So'nggi yillarda qabul qilingan davlat dasturlari va qonunchilik bazasini takomillashtirish bo'yicha qator qarorlar milliy bank tizimini mustahkamlashga qaratilgan.

Xususan: Davlat ulushi yuqori bo'lgan banklarni xususiylashtirish jarayonlari boshlangan. Markaziy bankning mustaqilligini oshirish va uning regulyativ funksiyalarini kengaytirish bo'yicha ishlar amalga oshirilmoqda. Aholi va tadbirkorlar uchun kredit resurslariga erkin kirish imkoniyatini oshirish maqsadida foiz stavkalari qayta ko'rib chiqilmoqda.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik qilish sohani rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Xalqaro tajriba: muvaffaqiyatli modellarning o'rni

Dunyoda moliyaviy tizimni isloh qilish borasida muvaffaqiyatli tajribaga ega bo'lgan davlatlar ko'p. Masalan:

Germaniya: Bank tizimining yuqori darajadagi barqarorligi va innovatsion moliyaviy mahsulotlarning keng tarqalishi bilan ajralib turadi.

Singapur: Raqamli texnologiyalar va fintech sohasida yetakchi davlatlardan biri bo'lib, bu mamlakat moliyaviy xizmatlarning zamonaviyligini ta'minlagan.

Janubiy Koreya: Davlat tomonidan banklarni qo'llab-quvvatlash va xalqaro standartlarni joriy etish orqali moliyaviy tizimni muvaffaqiyatli modernizatsiya qildi.

Bank-moliya tizimini isloh qilishning asosiy natijalari quyidagilardan iborat bo'ladi:

1. Moliyaviy xizmatlarning sifati va ko'lami oshadi.
2. Banklarning kapital yetarliligi yaxshilanadi.
3. Kreditlash jarayonlari soddalashtiriladi va tadbirkorlik rivojlanadi.
4. Iqtisodiy o'sish uchun mustahkam moliyaviy poydevor yaratiladi.

Kelajakda ushbu sohadagi islohotlarni davom ettirish orqali bank-moliya tizimining raqobatbardoshligini oshirish, xalqaro moliyaviy bozorlarning faol ishtirokchisiga aylanish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash mumkin.

Bank-moliya tizimini isloh qilish bugungi kunda iqtisodiy rivojlanishning ajralmas qismi hisoblanadi. Xalqaro tajribalardan foydalangan holda, milliy sharoitlarga mos ravishda amalga oshiriladigan islohotlar moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiyotning real sektorini rivojlantirish va aholining farovonligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli, mazkur yo'nalishda uzluksiz chora-tadbirlar ko'rilishi va innovatsion yondashuvlar qo'llanilishi zarur.

Bank-moliya tizimi har qanday davlat iqtisodiyotining tayanch ustunlaridan biri bo'lib, uning barqarorligi va samaradorligi iqtisodiy rivojlanishning muhim sharti hisoblanadi. Bugungi tezkor iqtisodiy o'zgarishlar va global moliyaviy inqirozlar davrida ushbu sohani isloh qilish zarurati yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Islohotlarning asosiy maqsadi – bank-moliya tizimining barqarorligini oshirish, xizmatlar sifatini yaxshilash va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali aholining turmush darajasini ko'tarishdir.

Avvalo, moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish har qanday islohotning poydevori hisoblanadi. Banklarning ichki jarayonlarini optimallashtirish va menejmentni kuchaytirish ularning samaradorligini oshiradi. Yaxshi boshqaruv mijozlar bilan ishlash sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Bu orqali banklar nafaqat

moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi, balki iqtisodiyotga faol ta'sir ko'rsatadigan subyektg a aylanadi.

Ikkinchi muhim masala – kreditlash jarayonlarini soddalashtirishdir. Kichik va o'rta biznes subyektlariga kredit olish jarayonlarini yengillashtirish iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Ayniqsa, tadbirkorlik rivoji uchun kredit resurslariga erkin kirish imkoniyatini yaratish muhimdir. Bu o'z navbatida, ish o'rinlari yaratilishi va aholi farovonligining oshishiga olib keladi. Innovatsiyalarni joriy qilish ham bank-moliya tizimini isloh qilishda asosiy o'rin tutadi. Zamonaviy texnologiyalar xizmat ko'rsatish jarayonlarini sezilarli darajada osonlashtiradi. Masalan, mobil banking, onlayn to'lov tizimlari va boshqa raqamli yechimlar nafaqat mijozlar uchun qulaylik yaratadi, balki banklarning operatsion xarajatlarini ham kamaytiradi. Bu jarayon, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun katta imkoniyatlar ochib beradi.

Shu bilan birga, moliyaviy savodxonlikni oshirish masalasi ham diqqat markazida bo'lishi lozim. Ko'p hollarda aholi moliyaviy xizmatlardan samarali foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmaydi, chunki ular bu xizmatlarning mohiyatini yaxshi tushunmaydi. Moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali nafaqat moliyaviy xavflarni kamaytirish, balki jamiyatda barqaror moliyaviy madaniyatni shakllantirish mumkin.

Moliyaviy inklyuziya, ya'ni jamiyatning barcha qatlamlarini bank-moliya tizimidan foydalanish imkoniyatlari bilan ta'minlash ham islohotlarning ajralmas qismidir. Qishloq hududlarida yashovchi aholiga moliyaviy xizmatlarni yetkazish, kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash va boshqa ijtimoiy tashabbuslar moliyaviy tizimning ijtimoiy barqarorlikka qo'shadigan hissasini oshiradi. Xalqaro hamkorlik va tajriba almashish moliyaviy islohotlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Dunyoning rivojlangan davlatlari moliyaviy boshqaruvni modernizatsiya qilish borasida boy tajribaga ega. Ularning muvaffaqiyatli tajribalaridan o'rganish va ularni milliy sharoitlarga moslashtirish orqali milliy bank-moliya tizimini yangi bosqichga olib chiqish mumkin.

Nihoyat, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash barcha islohotlarning bosh maqsadi hisoblanadi. Banklarning xavflarni boshqarish tizimini takomillashtirish, audit jarayonlarini kuchaytirish va moliyaviy oqimlarni shaffof qilish orqali barqaror rivojlanishga erishish mumkin. Bu nafaqat milliy iqtisodiyotni mustahkamlaydi, balki xalqaro miqyosda ishonchli moliyaviy hamkor sifatida tanilish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, bank-moliya tizimini isloh qilish faqatgina iqtisodiyot uchun emas, balki butun jamiyat uchun katta ahamiyatga ega. Zamonaviy texnologiyalar, xalqaro tajriba va innovatsion yondashuvlardan foydalangan holda amalga oshiriladigan islohotlar moliyaviy barqarorlikni ta'minlab, iqtisodiy rivojlanishga katta hissa qo'shadi. Bu esa o'z navbatida jamiyatning farovonligi va istiqboliga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jahon banki (World Bank) hisobotlari va tadqiqotlari.
2. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) tomonidan e'lon qilingan moliyaviy barqarorlik bo'yicha hisobotlar.
3. Mishkin, F. S. "The Economics of Money, Banking, and Financial Markets".
4. Levine, R. "Finance and Growth: Theory and Evidence".
5. Demirgüç-Kunt, A. va Klapper, L. "Measuring Financial Inclusion Around the World".
6. "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonun (O'zbekiston Respublikasi).
7. Karimov, M. "Bank tizimi va iqtisodiyotni rivojlantirishning zamonaviy yo'nalishlari".
8. Rahimov, S. "O'zbekiston bank tizimining rivojlanish istiqbollari".
9. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy sayti (www.cbu.uz).